Näringsutskottets betänkande 1981/82: 31

över motioner om stålindustrin

Ärendet

I detta betänkande behandlas, helt eller delvis, fem motioner från allmänna motionstiden rörande bl. a.

metallurgi, insatsvaror m. m. inom stålindustrin,
samordning av handelsstålsindustrin,
planering för specialstålsindustrin,
SSAB Svenskt Stål AB.

Motionsyrkandena

De motioner som behandlas här är följande:

1981/82: 624 av Yngve Nyquist m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen hos regeringen begär att en särskild kommission, bestående av representanter för statsmakterna, företagen och de anställda, tillsätts med uppdrag att utreda frågor rörande råjärnsförsörjningen,

1981/82: 1063 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till planering för stålindustrins råvaruförsörjning och av järnsvampstillverkningens omfattning,

1981/82: 1065 av Lars Werner m. fl. (vpk), såvitt gäller hemställan

1. att riksdagen uttalar att svensk gruvbrytning och stålpolitik i framtiden bör inriktas på att befrämja en rättvis global fördelningspolitik,

2. att riksdagen uttalar att grundvalen för en ny gruv- och stålpolitik skall vara följande:

a. hela gruv- och stålindustrin nationaliseras och samordnas i ett "Svenskt metallbolag" och utvecklas efter samhällsekonomiska riktlinjer,

b. samordning av gruv-, stål- och verkstadsindustrin, och planer fastställs för lokalisering av förädlingsindustrier till hotade och drabbade bruksorter,

c. nya marknader inom landet skapas genom en offensiv industripolitik och ekonomisk politik enligt vad i motionen anförs,

d. ökad handel med tredje världen och planekonomierna genom långsiktiga handelsavtal,

e. satsning görs på ny teknik och nya produkter, högt driven förädling och integrerad produktion,

f. samhällsstyrd forskning och utveckling enligt vad i motionen anförs,

g. processteknik, teknik för vidareförädling och gruvteknik utvecklas,

3. att riksdagen hemställer hos regeringen om att ta initiativ till att de nya reduktionsprocesserna uppförs i full skala enligt vad i motionen anförs,

4. att riksdagen hemställer hos regeringen om att ta initiativ till att samordna metallurgikapaciteten för handels- och specialstålsindustrin för att minska andelen importerat skrot och säkerställa behovet av malmbaserad metallurgi,

5. att riksdagen hemställer hos regeringen om åtgärder för att lösa ut Gränges ur SSAB med en symbolisk summa,

6. att riksdagen uttalar att en ny plan för SSAB:s framtidsinriktning bör utarbetas, vilken grundas på samhällsekonomi, integrerad produktion, ny teknik, förädling och i övrigt enligt vad i motionen anförs,

7. att riksdagen hemställer hos regeringen att den utarbetar förslag till åtgärder för att sysselsätta nuvarande personalstyrka vid SSAB och att regeringen snarast för riksdagen framlägger erforderliga förslag,

8. att riksdagen hemställer hos regeringen att SSAB:s konsortialavtal omförhandlas så att det utgår från samhällsekonomiska riktlinjer,

10. att riksdagen hemställer hos regeringen om erforderliga åtgärder mot ytterligare nedläggningar och avskedanden inom specialstålsindustrin i avvaktan på att en samhällsekonomisk plan för framtida verksamhet och råvaruförsörjning utarbetas,

11. att riksdagen hemställer hos regeringen om att framlägga en krisplan för de mindre handelsstålverken, med målsättning att rädda stålindustrin och sysselsättningen på de berörda orterna,

1981/82: 1489 av Olof Palme m. fl. (s), såvitt gäller hemställan

1. att riksdagen begär att regeringen inrättar en särskild kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiutveckling,

2. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till att en plan utarbetas för en fortsatt samordning inom den svenska handelsstålsindustrin,

3. att riksdagen begär att regeringen framlägger förslag till en struktur-, investerings- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen som sin mening uttalar att SSAB:s produktion av järnvägsräls överförs till Luleå,

5. att riksdagen som sin mening uttalar vad i motionen anförts angående en modernisering av finvalsverket i Luleå,

6. att riksdagen som sin mening uttalar vad i motionen anförts angående koksverket i Oxelösund,

7. att riksdagen begär att regeringen under våren 1982 för riksdagen redovisar dels SSAB:s finansiella situation och en bedömning av den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren, dels företagets besluta-

de och planerade strukturella förändringar och dessas sysselsättningsmässiga konsekvenser,

1981/82: 1953 av Olle Svensson m.fl. (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om problemen inom handels- och specialstålsindustrierna i Sörmland.

Motion 1981/82: 1065 yrkande 9 behandlas i näringsutskottets betänkande 1981/82: 40. Motion 1981/82: 1489 yrkande 8 behandlas av arbetsmarknadsutskottet i betänkande AU 1981/82: 23.

Riksdagens behandling av frågor kring stålindustrin

I det följande lämnas en kort redogörelse för riksdagens behandling sedan år 1977 av frågor kring stålindustrin. En mer ingående beskrivning av vissa specifika frågor lämnas i efterföljande avsnitt i anslutning till olika motionsyrkanden.

Hösten 1977 beslöt riksdagen om tidsbegränsat statligt stöd för att underlätta strukturomvandlingen inom specialstålsindustrin och stålgjuteriindustrin (prop. 1977/78: 47, NU 1977/78: 30, rskr 1977/78: 84). Under åren 1977–1979 har riksdagen dessutom anslagit särskilda medel för lån till vissa specialstålsföretag, nämligen Uddeholms AB, Nyby Uddeholm AB och AB Bofors-Kilsta.

Ett riksdagsbeslut om statlig finansiell medverkan vid bildandet av SSAB Svenskt Stål AB (SSAB) fattades våren 1978 (prop. 1977/78: 87, NU 1977/78: 45, rskr 1977/78: 198). Styrelsen för SSAB fastställde i maj 1978 en övergripande strukturplan för utvecklingen av företaget.

Under våren 1979 hade riksdagen att ta ställning till förslag om ytterligare lån till SSAB i syfte att överbrygga sysselsättningssvårigheter i samband med genomförandet av strukturplanen (prop. 1978/79: 126, NU 1978/79: 43, rskr 1978/79: 369). Vid detta tillfälle begärde riksdagen att regeringen skulle för riksdagen presentera en utvecklingsplan för SSAB. I sitt betänkande behandlade näringsutskottet då även frågor om bl.a. samordning av handelsstålsindustrin och om alternativa råjärnsprocesser.

Samtidigt berördes också frågor kring specialstålsindustrins strukturfrågor (NU 1978/79: 44).

Våren 1980 behandlade näringsutskottet (NU 1979/80: 51) ett tiotal motioner rörande bl.a. handelsstålsindustrin (inkl. SSAB), specialstålsindustrin samt järn- och stålgjuteriindustrierna. Flera av motionsyrkandena anknöt till ett åtgärdsprogram för SSAB som hade offentliggjorts av företagsledningen i december 1979 mot bakgrund av att en betydande förlust förutsågs för år 1980. Efter beredning av utskottet tog riksdagen ställning till bl.a. frågor om ägarförhållandena inom SSAB, om riktlinjer för den tidigare nämnda utvecklingsplanen för SSAB, om SSAB:s järnmalmsgru-

vor, om samordning av handelsstålsindustrin, om alternativa processer för råjärnstillverkning, om stålindustrins skrotförsörjning och om planering för specialstålsindustrin.

Näringsutskottet behandlade under våren 1981 förslag från regeringen som i huvudsak gällde åtgärder avseende SSAB (prop. 1980/81: 67, prop. 1980/81: 100 bil. 17 s. 159, NU 1980/81: 51, rskr 1980/81: 266). I samband härmed behandlade utskottet ett tjugutal motioner.

I proposition 1980/81: 67 lämnades redogörelser för stålindustrins utveckling i Sverige och i utlandet, för SSAB:s Perspektivplan 1980 – dvs. den utvecklingsplan som riksdagen begärde våren 1979 – och för regeringens syn på stålindustrins skrotförsörjning och på vissa andra aktuella problem inom stålbranschen.

Utskottet tog i sitt betänkande upp frågor av mer branschövergripande betydelse, bl. a. ett förslag i en socialdemokratisk partimotion om tillsättande av en särskild kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiutveckling. I det sammanhanget aktualiserades frågor om stålindustrins skrotförsörjning och om alternativa råjärnsprocesser. Vidare behandlades frågor om samordning av handelsstålsindustrin och om planering av specialstålsindustrin. Vid behandlingen av förslag avseende SSAB ägnades särskild uppmärksamhet åt frågor rörande företagets gruvdivision. Avslutningsvis behandlades frågor om medelstillskott till vissa utvecklingsbolag. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag.

I slutet av år 1981 beslutade riksdagen om bl. a. ytterligare kapitaltillskott till SSAB (prop. 1981/82: 56, NU 1981/82: 13, rskr 1981/82: 82). Riksdagens beslut innebar att staten skulle överta Stora Kopparbergs Bergslags AB:s aktier i SSAB Svenskt Stål AB och att ett avtal om kapitaltillskott till SSAB m. m. godkändes. Dessutom erhöll Statsföretag ett bidrag om 575 milj. kr. för aktieteckning i SSAB. Vidare beslutades att staten skulle dels låna SSAB 150 milj. kr., dels förfoga över strukturlån om 550 milj. kr. för aktieteckning i SSAB. Detta innebar att staten trädde in som ägare till 25 % av aktierna i SSAB – vid sidan av Statsföretag AB (50%) och Gränges AB (25%) – och att en finansiell rekonstruktion av bolaget möjliggjordes.

Metallurgi, insatsvaror m. m.

Motionerna 1981/82: 624, 1981/82: 1063, 1981/82: 1065, 1981/82: 1489 och 1981/82: 1953

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 kritiseras regeringen för passivitet när det gäller stålindustrins problem. Motionärerna menar att en förutsättning för att en positiv branschutveckling skall kunna komma till stånd är en ökad samverkan mellan stålföretagen. Det har visat sig att företagen inte av egen förmåga kan få till stånd de samordnade

åtgärder som krävs, anför motionärerna. Därför upprepar de tidigare socialdemokratiska krav på att statsmakterna skall ta initiativ till och aktivt medverka i de åtgärder som är nödvändiga för att främja stålindustrins utveckling. Som ett särskilt viktigt område nämns råståls- och ämnestillverkningen. Man borde på ett helt annat sätt än hittills ta tag i utvecklingen av de nya råjärnsprocesserna. Vidare måste, fortsätter motionärerna, Sverige bygga ut sin produktion av järnsvamp och järnpulver. Mot denna bakgrund föreslår de att riksdagen skall begära att regeringen inrättar en särskild kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiutveckling. Kommissionens arbete skulle i första hand syfta till att få till stånd långsiktigt bärkraftiga lösningar av problemen inom stålindustrin. En snabb insats borde dock göras för att förhindra att bristen på skrot begränsar produktionsmöjligheterna på kort sikt.

Yrkandet i motion 1981/82: 624 (s) är av ungefär samma innebörd som det nyss nämnda yrkandet i den socialdemokratiska partimotionen.

I motion 1981/82: 1953 (s) säger sig motionärerna instämma i den socialdemokratiska partimotionens krav på att regeringen omedelbart i samarbete med företagen och de anställda skall planera 1980-talets metallurgiska utveckling för den svenska stålindustrin.

Vänsterpartiet kommunisterna tar i två partimotioner upp frågor som är aktuella i detta sammanhang. I partimotionen 1981/82: 1063 beskrivs stålindustrins nuvarande råjärnsförsörjning. Motionärerna säger att det mesta tyder på att det framöver kommer att uppstå en akut skrotbrist för svensk stålindustri. Järnsvamp kan ersätta skrot i stålprocessen. Stålindustrins råvaruförsörjning måste få en planerad och långsiktig inriktning. Därför måste statsmakterna omedelbart planera för att järnsvampsproduktionen anpassas till den brist som kommer att uppstå, uttalar motionärerna. De begär att riksdagen skall hemställa hos regeringen om förslag till planering för stålindustrins råvaruförsörjning och av järnsvampstillverkningens omfattning.

I sin partimotion 1981/82: 1065 anför vänsterpartiet kommunisterna att produktionen av järnsvamp måste anpassas till det stora behovet av att ersätta skrot som råvara. Den samordning av metallurgikapaciteten för handels- och specialstålsindustrierna som motionärerna begär skulle ha till syfte att minska andelen importerat skrot och att säkerställa behovet av malmbaserad metallurgi. Vidare bör regeringen, enligt motionärerna, ta initiativ till att anläggningar för de nya reduktionsprocesserna uppförs i full skala. Samma motion innehåller också ett förslag om att riksdagen skall begära att regeringen vidtar erforderliga åtgärder mot ytterligare nedläggningar och avskedanden inom specialstålsindustrin i avvaktan på att en samhällsekonomiskt grundad plan för framtida verksamhet och råvaruförsörjning har presenterats.

Stålindustrins skrotförsörjning*

Sedan 1910-talet samarbetar nästan alla stålverk om inköp av det skrot som behövs i stålframställningen. Samarbetet sker enligt i huvudsak följande system.

Allt skrot – även importerat – som verken behöver upphandlas i princip genom AB Järnbruksförnödenheter (JBF). Detta företag ägs till 100% av 17 samverkande stålverk. JBF fördelar det tillgängliga skrotet mellan verken. Till grund för fördelningen och prissättningen ligger ett särskilt avtal mellan järnbruken.

För att få leverera skrot till svenska stålverk måste skrotförsäljarna träffa s.k. verksleverantörsavtal med JBF. Dessa avtal förutsätter att leverantören kan utfästa sig att leverera vissa minimikvantiteter till JBF. Samtidigt garanterar JBF avsättningen för allt skrot som verksleverantörerna kan uppbringa inom landet.

Sedan mitten av 1920-talet råder exportförbud för skrot.

Under den senaste tioårsperioden har behovet av importerat skrot varierat. I slutet av 1970-talet var importen relativt obetydlig. Den omfattade år 1979 ca 80 000 ton, dvs. ca 2,7% av förbrukningen.

Prognoser som gjordes inom JBF kring årsskiftet 1979-1980 pekade på en kraftig ökning av behovet av importerat skrot under de närmaste åren. Vissa bedömare bland stålverken menade att det årliga importbehovet skulle stiga mot en nivå av 800 000 ton redan i mitten av 1980-talet. Bakgrunden angavs vara bl.a. SSAB:s planer att basera en ökad andel av sin stålframställning på skrot. Förhandlingar mellan stålverken om ett nytt avtal rörande leveranserna från JBF ledde inte till någon uppgörelse.

Som redovisats av näringsutskottet våren 1980 (NU 1979/80: 51 s. 17 f.) begärde vissa järnbruk åtgärder av regeringen i syfte att lösa skrotförsörjningsfrågan.

Kraven på statliga åtgärder avvisades av industriminister Nils G. Åsling, som i olika sammanhang under år 1980 uttalade att frågan om stålindustrins skrotförsörjning och fördelningsprinciperna borde lösas genom överläggningar mellan företagen i branschen.

En promemoria rörande skrotförbrukningen utarbetades inom industridepartementet och förelåg under våren 1980.

Vid denna tid inleddes överläggningar mellan företrädare för vissa stålverk om situationen på skrotmarknaden. Överläggningarna, vilka nyligen har avslutats, leddes av ordföranden i Jernkontorets fullmäktige bruksdisponent Wilhelm Ekman. Som ett led i dessa överläggningar har ytterligare underlagsmaterial avseende bl.a. det framtida skrotbehovet tagits fram inom Jernkontoret.

*Utförligare redogörelser finns bl.a. i betänkandet NU 1974: 46 och i Pris- och kartellfrågor 1980: 6.

I ett anförande i Borlänge den 20 februari 1981 tog industriministern upp frågan om fördelningen av skrot inom stålbranschen. Anförandet har sammanfattats i ett pressmeddelande (1981: 17) från industridepartementet (se NU 1980/81: 44 s. 9). Industriministern anförde bl. a. att fördelningen av skrot är en fråga som stålbranschen har alla förutsättningar att klara internt, utan statlig inblandning. De överläggningar som pågick inom branschen borde kunna leda fram till en principöverenskommelse mellan de berörda stålverken om skrotförsörjningen.

De nu avslutade överläggningarna om fördelningen av köpskrot på de olika stålverken har den 1 mars 1982 resulterat i att en uppgörelse träffats mellan de största skrotförbrukande företagen. Förhandlingsgruppen har representerat företag som svarar för inemot 80% av stålverkens köpskrotsförbrukning. För att bli gällande måste det nya avtalsförslaget godkännas av övriga samarbetande stålverk.

Det nya förslaget till avtal har samma fördelningsnorm för köpskrotet (svenskt och importerat) som det äldre, nu gällande avtalet. Det innebär, för att ta ett exempel, att ett företag som ett visst år förbrukar 10% av de samarbetande företagens totala konsumtion får sig tilldelat dels 10% av skrotfallet i Sverige, dels 10% av det skrot som måste importeras för att täcka en eventuell brist. Det nya avtalet avses löpa tills vidare med en uppsägningstid av sex månader.

Jernkontoret räknar med att i år inemot 40% av det totala skrotbehovet i landet eller knappt 500000 ton kommer att importeras. Detta är en dryg fördubbling jämfört med den genomsnittliga årliga importen under perioden 1970–1974. Under andra hälften av 1970-talet var importen ännu lägre, i genomsnitt 80000 ton per år. Övergången från martin- till ljusbågsugnar, större skrotförbrukning i konvertrar och förbättrade processförfaranden har bl. a. bidragit till denna utveckling. En avgörande fråga, om man vill begränsa importen av skrot, blir enligt Jernkontoret ifall man kan finna lämpliga substitut som är konkurrenskraftiga.

Enligt det föreslagna nya avtalet underlättas detta på följande två sätt. Skrotklipp av stål framställt i konverter (SSAB) som säljs till annat företag likställs hos detta med importskrot och berättigar liksom sådant vid användning till tilldelning av svenskt köpskrot. De samarbetande bruken kan vidare när som helst under avtalsperioden, då skäl av ekonomisk natur talar därför, besluta att även andra substitut, som t. ex. järnsvamp eller tackjärn, skall från fördelningssynpunkt likställas med importskrot.

Jernkontorets fullmäktige har nyligen beslutat att starta en utredning om alternativ till importskrot. Den skall omfatta malmbaserade ämnen från SSAB i Luleå, järnsvamp och råjärn (tackjärn) framställt enligt de nya metoder som har utarbetats i Sverige. Avsikten är att jämföra dessa alternativ från kostnads- och kvalitetssynpunkt.

Alternativa processer för råjärnstillverkning

Det har under flera år pågått försök att ersätta masugnsprocessen med nya smältreduktionsprocesser för framställning av flytande råjärn. Detta har tidigare redovisats i proposition 1980/81: 67 (s. 25) liksom i näringsutskottets betänkande NU 1979/80: 51 (s. 14 och 28). Tre processer står i centrum för intresset, nämligen ELRED-processen, som har utarbetats av Stora Kopparbergs Bergslags AB och ASEA, Boliden AB:s INRED-process och SKF Steels process Plasmasmelt. Samhället har engagerat sig finansiellt i utvecklingen av nya råjärnsprocesser via Fonden för industriellt utvecklingsarbete (Industrifonden) genom lån till Bolidens INRED-process och erbjudande om lån till SKF:s Plasmasmeltprocess. Staten har också via statens industriverk och industridepartementet stött utvecklingen av en ny järnsvampsprocess, SKF:s Plasmared i Hofors, och via strukturdelegationen utvecklingen av pulvermetallurgi i Nyby Uddeholm.

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen avslog våren 1981 på förslag av näringsutskottet (NU 1980/81: 44, NU 1980/81: 51) motionsyrkanden liknande dem som har redovisats i detta avsnitt. Utskottet sade sig inte kunna finna några bärande skäl för förslaget om en kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiutveckling. Överläggningar i skrotförsörjningsfrågan pågick mellan företagen. Det statliga stödet till nya råjärnsprocesser kanaliserades genom Industrifonden. Några samordningsproblem som skulle kunna lösas av en kommission förekom inte enligt utskottet. Socialdemokraterna i utskottet reserverade sig till förmån för förslaget om en kommission. Reservanterna angav vissa riktlinjer för kommissionens arbete.

Stålindustrins skrotförsörjning har uppmärksammats av riksdagen flera gånger, senast två gånger under år 1981. Näringsutskottet förutsatte våren 1981 (NU 1980/81: 44 s. 15) att regeringen fortlöpande följde utvecklingen på skrotområdet och tog de initiativ som erfordrades. Eftersom förhandlingar pågick mellan de berörda företagen ansåg sig utskottet dock inte ha anledning att föreslå riksdagen begära att regeringen då skulle vidta åtgärder i frågan. Resultatet av de pågående förhandlingarna borde avvaktas. Om dessa förhandlingar inte skulle leda till resultat borde regeringen ta de initiativ som krävdes för att få till stånd en överenskommelse för att lösa skrotfrågan.

I slutet av år 1981 erinrade utskottet (NU 1981/82: 13 s. 19) om sina uttalanden åren 1978 (NU 1977/78: 45 s. 22) och 1980 (NU 1979/80: 51 s. 31) av innebörd att stålindustrin så långt möjligt bör vara baserad på inhemsk malm, inhemskt skrot eller ämnen som tillverkas inom landet. Utskottet förklarade sig fortfarande ha samma uppfattning i detta ämne.

Industriminister Nils G. Åsling besvarade den 27 november 1981 (RD 1981/82: 38 s. 120) en fråga (1981/82: 54) av Per Westerberg (m) om åtgärder

för att underlätta järnpulvertillverkning. Frågan var ställd mot bakgrund av bl. a. de finansiella problemen inom Nyby Uddeholm AB och den sviktande sysselsättningen vid företagets anläggning i Torshälla. Den gällde om industriministern kunde tänka sig att aktivt underlätta möjligheterna för en rationell struktur av järnpulvertillverkningen och dess användningsområden.

Industriministern anförde att en rationell struktur inom industrins olika branscher är en av grundvalarna för en framgångsrik och riktig industripolitik. Han sade sig vara beredd att verka för en sådan struktur.

När det gäller den speciella teknologi och det företag som frågeställaren hade tagit upp i sin fråga uttalade industriministern följande:

Redan år 1978 medverkade staten via delegationen för strukturfrågor inom vissa branscher aktivt för att stödja utvecklingen av pulvermetallurgin genom betydande finansiellt stöd till företaget, dåvarande Gränges Nyby AB, i form av lån och garantier på sammanlagt 120 milj. kr. Den största enskilda investeringen var en ny anläggning i Torshälla för produktion av rostfria rörämnen på pulvermetallurgisk väg, ett utvecklingsprojekt som väckt stor internationell uppmärksamhet.

I samband med bildandet av Nyby Uddeholm AB ställde staten ytterligare finansiella resurser till bolagets förfogande.

Jag vill avslutningsvis påminna om att befintliga pulvermetallurgiska enheter i landet i stor utsträckning arbetar inom skilda segment, produktions- och marknadsmässigt sett.

Mot denna bakgrund har jag f. n. svårt att se något behov av ytterligare statliga insatser för att åstadkomma strukturella förändringar inom det pulvermetallurgiska området.

Samordning av handelsstålsindustrin

Motionerna 1981/82: 1065 och 1981/82: 1489

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 sägs att de mindre handelsstålverkens utveckling har lämnats helt därhän av regeringen. Företagen har fått fortsätta att på egen hand försöka finna lösningar på problemen, vilka ofta är av branschövergripande natur. De har därför, anför motionärerna, små möjligheter att själva bemästra problemen. Regeringens inställning betecknas som en total likgiltighet för de mindre handelsstålverken och deras anställda. Detta är bakgrunden till motionärernas krav att regeringen skall ta initiativ till att en plan utarbetas för en samordnad utveckling av den svenska handelsstålsindustrin.

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i motion 1981/82: 1065 att riksdagen skall hemställa hos regeringen att den lägger fram en krisplan för de mindre handelsstålverken. Målet skall enligt motionärerna vara att rädda stålindustrin och sysselsättningen på de berörda orterna. Möjligheterna till leveranser i mindre serier, till snabbare omställningar i produktionen, är en styrka och ett komplement, som behövs till de stora verken, säger

motionärerna. Genom rimlig samordning med både SSAB och specialstålsindustrin bör varje enskilt verks speciella kvaliteter eller produktionsanläggningar kunna komma till nytta.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

Vid sidan av SSAB, där staten är majoritetsägare, finns fyra enheter inom handelsstålsindustrin, nämligen Smedjebacken-Boxholm Stål AB, Halmstads Järnverks AB (inkl. AB Qvarnshammars Jernbruk), Kockums Jernverks AB och Gullspångs Elektrokemiska AB.

Vid riksdagsbehandlingen våren 1978 av proposition 1977/78: 87 om statligt engagemang inom handelsstålsindustrin m. m. tog näringsutskottet särskilt upp situationen för dessa mindre handelsstålverk (NU 1977/78: 45). Utskottet underströk (s. 21) vad som hade anförts i propositionen (s. 46 f.) om det angelägna i att dessa verk även i framtiden kan bevara sin konkurrenskraft. Åtgärder som SSAB vidtar som ett led i sin strukturomvandling får, anförde utskottet, inte utformas så att de leder till väsentliga svårigheter för de mindre verken.

När dessa uttalanden gjordes pågick samtal mellan de mindre handelsstålsföretagen och med SSAB. Dessa samtal leddes av förre LO-ordföranden Arne Geijer, som hade tillkallats av regeringen för denna uppgift. I september 1978 redovisade Geijer till industriministern resultatet av sitt arbete. Han skisserade därvid vissa förslag till ändringar av ägarstrukturen.

Folkpartiregeringen beslöt i december 1978 att inte vid den tidpunkten ta initiativ till förhandlingar om ägarmässig och organisatorisk samordning mellan SSAB och andra företag i branschen. Skälen till beslutet har redovisats i näringsutskottets betänkande NU 1979/80: 51 (s. 13 f.). Ett socialdemokratiskt motionsyrkande om uppmaning till regeringen att ta initiativ till samordningsförhandlingar avslogs av riksdagen våren 1979 på förslag av utskottet (NU 1978/79: 43 s. 25).

Våren 1980 föreslogs på nytt i en socialdemokratisk partimotion att riksdagen skulle uppmana regeringen att ta initiativ angående en fortsatt samordning inom svensk handelsstålsindustri. Utskottet (NU 1979/80: 51 s. 28) redovisade att samråd mellan industriministern och företrädare för de mindre handelsstålverken hade inletts under hösten 1979. I början av år 1980 hade kontakt också tagits med de berörda fackliga organisationerna. Diskussionerna torde, anförde utskottet, i väsentlig mån påverkas av resultatet av SSAB:s pågående utredningsarbete om ett nytt mediumvalsverk i Luleå. Utskottet, som hade erfarit att SSAB avsåg att diskutera mediumvalsverksutredningens resultat med övriga handelsstålverk, sade sig räkna med att regeringen, när resultatet av dessa diskussioner förelåg, skulle ta de initiativ som kunde behövas. Det fanns därför enligt utskottets mening inte något behov av att riksdagen gjorde ett sådant uttalande som

hade föreslagits i motionen. De socialdemokratiska ledamöterna reserverade sig. Riksdagen följde utskottet.

I proposition 1980/81: 67, som riksdagen behandlade våren 1981, anknöt industriministern till en skrivelse våren 1980 till regeringen från Fagersta AB och Halmstads Järnverks AB. Skrivelsen har utförligt redovisats för riksdagen våren 1980 (NU 1979/80: 51 s. 19 f.). I skrivelsen hemställdes om regeringsinitiativ till "snara och kraftfulla åtgärder för ytterligare strukturering av den svenska handelsstålsindustrin". Det framgick av propositionen att regeringen ansåg det angeläget att strukturomvandlingen fortsatte inom handelsstålsindustrin för att branschen skulle stå bättre rustad inför framtiden. Industriministern sade sig förutsätta att berörda företag vart för sig aktivt skulle bedriva ett strukturrationaliseringsarbete i syfte att förbättra sin konkurrensförmåga och att de även skulle ta initiativ till gemensamma åtgärder som kunde visa sig ändamålsenliga i ett längre perspektiv.

I en socialdemokratisk partimotion föreslogs att riksdagen skulle begära att regeringen skulle ta initiativ till att en plan utarbetades för en samordnad utveckling av den svenska handelsstålsindustrin.

Näringsutskottet anslöt sig till den bedömning som gjordes i propositionen. Utgångspunkten måste vara att företagen själva skall söka åstadkomma nödvändiga och ändamålsenliga förändringar, uttalade utskottet. Vidare framhöll utskottet att SSAB:s beslut att då inte investera i ett nytt mediumvalsverk i Luleå innebar att det t. v. inte förelåg något hot att SSAB skulle erövra betydande marknadsandelar från den övriga handelsstålsindustrin. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet.

I en reservation anförde utskottets socialdemokratiska ledamöter bl. a. att berörda företag uppenbarligen inte på egen hand kunde komma fram till en lämplig struktur. De ansåg statlig medverkan fordras för att en önskvärd samordning inom svensk handelsstålsindustri skulle komma till stånd.

Riksdagen följde utskottet.

Industriminister Nils G. Åsling besvarade den 9 november 1981 (RD 1981/82: 21 s. 139) en interpellation (1981/82: 26) av Nils Berndtson (vpk) om en strukturplan för stålbranschen.

Interpellanten hade – med hänvisning till det planerade samgåendet mellan Boxholms AB och Smedjebackens Valsverks AB och de sysselsättningsmässiga effekterna härav för i första hand Boxholms kommun – frågat vilka åtgärder regeringen avsåg att vidta för att åstadkomma en strukturplan för stålbranschen, grundad på samhällsekonomiska intressen. Han ville vidare veta om regeringen var beredd att vidta åtgärder mot att privata intressen så omvandlar stålbranschen att stora delar av stålproduktionen äventyras och de orter där sysselsättningen är grundad på denna produktion hotas.

Industriministern anförde att stålbranschen f. n. undergår en omstrukturering. Denna omfattar företag på flera orter i Sverige. En liknande

utveckling äger rum i så gott som alla våra konkurrentländer på stålområdet. Det är alltså, fortsatte industriministern, inte bristande samhällelig planering för den svenska stålindustrin som leder till att tillverkningskapacitet slås ut och att sysselsättningen hotas för de anställda. Det är i stället den bristande efterfrågan och den bristande lönsamheten som förorsakar denna situation.

Lösningen på den svenska stålindustrins problem skulle enligt industriministern inte vara statlig planering eller statliga stödåtgärder. Han påminde om att riksdagen vid ett flertal tillfällen under senare år avvisat förslag om upprättande av strukturplaner för stålindustrin. Några regeringsförslag med innebörd att sådana statliga planer skall upprättas var inte heller att vänta. Industriministern erinrade om de beslut om avveckling av statligt stöd till stålindustrin som vid halvårsskiftet 1981 fattades inom de Europeiska gemenskaperna, EG.

Vidare anförde industriministern att han i många sammanhang hade efterlyst initiativ från de enskilda stålföretagen till samverkan för att stärka branschens konkurrenskraft. Vad gällde de två stålföretag som interpellanten hade hänvisat till uttalade industriministern bl. a. sin tillfredsställelse med att de tillsammans hade funnit former för samverkan, som enligt industriministern gav möjligheter till en rationellare produktion och marknadsföring.

Planering för specialstålsindustrin

Motionerna 1981/82: 1489 och 1981/82: 1953

Socialdemokraterna anför i motion 1981/82: 1489 att det inom specialstålsindustrin alltjämt är en splittrad struktur inom flertalet produktområden. Motionärerna säger sig ha konstaterat att positionerna företagen emellan har blivit alltmer låsta och att företagens förmåga att i samverkan lösa branschproblem har minskat. De upprepar därför sitt tidigare framförda krav på en uppdatering av 1977 års specialstålsutredning. Med bl. a. detta underlag föreslås regeringen utarbeta en samordnad investerings-, struktur- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin i samverkan med företagen och de anställda.

I motion 1981/82: 1953 (s) understryks det nyss nämnda kravet i den socialdemokratiska partimotionen på planering för specialstålsindustrin.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

För att underlätta strukturomvandlingen inom specialstålsindustrin – och även stålgjuteriindustrin – beslöt riksdagen år 1977 om vissa tidsbegränsade stödåtgärder (prop. 1977/78: 47, NU 1977/78: 30, rskr 1977/78: 84). Förslagen i propositionen utgick från bedömningar och förslag som

specialstålsutredningen hade lagt fram i rapporten (Ds I 1977: 3) 1977 års specialstålsutredning.

De beslutade åtgärderna innebar att berörda företag under åren 1978 och 1979 gavs möjlighet att få statliga lån med sammanlagt högst 700 milj. kr. och lånegarantier med sammanlagt högst 600 milj. kr. De närmare villkoren framgår av förordningen (1977: 1123) om statligt stöd till strukturåtgärder inom specialstålsindustrin m. m.

En delegation för strukturfrågor inom vissa branscher (strukturdelegationen) inrättades av regeringen. I strukturdelegationens instruktion (1977: 1124) angavs två uppgifter, nämligen dels att pröva frågor om lån och lånegaranti enligt nyssnämnda förordning, dels att ta initiativ till, följa och stödja strukturomvandling inom specialstålsindustrin.

Formerna för det statliga stödet till specialstålsindustrin var omstridda under riksdagsbehandlingen år 1977. I socialdemokratiska reservationer till näringsutskottets betänkande NU 1977/78: 30 (s. 17 f.) anfördes bl. a. att några riktlinjer för strukturdelegationens handlande inte hade lämnats, att regeringen borde lägga fram förslag till strukturprogram för specialstålsindustrin och att en bättre samordning mellan det föreslagna stödet och det regional- och arbetsmarknadspolitiska stödet borde komma till stånd.

I en reservation till näringsutskottets betänkande NU 1978/79: 44 – med anledning av proposition 1978/79: 194 om ändring av lån till Uddeholms AB – upprepade de socialdemokratiska ledamöterna sin kritik (s. 5 f.). De uttalade härvid att regeringen snarast borde lägga fram en investerings-, struktur- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin. Planen borde också innehålla ett samlat program avseende forsknings- och utvecklingsarbetet inom branschen. Vidare borde, ansåg reservanterna, regeringen ta initiativ till en ägarsamordning inom specialstålsindustrin så att en sådan branschplanering skulle bli möjlig.

I den del av betänkandet som reservanterna vände sig mot anförde utskottet bl. a. följande (s. 3 f.). Statsmakterna tar aktiv del i strukturomvandlingsprocessen genom att lämna erforderligt finansiellt stöd till angelägna projekt. Härigenom skapas förutsättningar för lönsamhet på sikt inom branschen och ökad trygghet för dess anställda. Det ankommer på företagen och de anställdas företrädare att närmare utforma planerna för hur strukturomvandlingen skall genomföras. Utskottet fann det mot denna bakgrund inte vara motiverat att statsmakterna skulle fastställa en övergripande plan för hela branschen eller att åtgärder skulle vidtas i syfte att öka det statliga ägandet inom den svenska specialstålsindustrin.

Riksdagen följde utskottet.

Med ungefär samma motivering som den nu nämnda avstyrkte näringsutskottet (NU 1979/80: 51) våren 1980 ett socialdemokratiskt motionsyrkande om att regeringen skulle lägga fram förslag till en struktur-, investerings- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin. I en reservation

anslöt sig utskottets socialdemokratiska ledamöter till motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottet.

Strukturdelegationens verksamhetsberättelse för åren 1978 och 1979 fogades som bilaga till proposition 1980/81: 67, som riksdagen behandlade våren 1981. I en kommentar till verksamhetsberättelsen anfördes i propositionen (s. 29) bl. a. att de statligt stödda investerings- och omstruktureringsaktiviteter som då pågick inom specialstålsindustrin väsentligt borde förbättra möjligheten för de flesta företag i branschen att bli långsiktigt livskraftiga. Inom branschen återstod dock allvarliga problem som behövde lösas, uttalades det vidare.

Socialdemokraterna kritiserade i en partimotion regeringen för att den inte i propositionen hade presenterat några förslag till åtgärder i syfte att lösa problemen.

Näringsutskottet (NU 1980/81: 44 s. 19) anslöt sig till regeringens uppfattning om möjligheterna för företag i branschen att bli långsiktigt livskraftiga. Utskottet anförde ånyo att ansvaret för strukturförändringar främst åvilar företagen och de anställda. Mot angiven bakgrund fann utskottet det inte vara motiverat med en sådan plan för specialstålsbranschen som förordades i bl. a. den socialdemokratiska partimotionen. Utskottets socialdemokratiska ledamöter reserverade sig till förmån för förslaget om en plan. De angav i reservationen vad en sådan plan borde innehålla. Riksdagen följde utskottet.

Industriminister Nils G. Åsling besvarade den 14 december 1981 (RD 1981/82: 51 s. 63) två interpellationer (1981/82: 78 och 1981/82: 79) om nedskärningar inom stålindustrin.

I den första interpellationen hade Bertil Måbrink (vpk) – mot bakgrund av den planerade nedläggningen av Fagersta AB:s anläggningar i Forsbacka – frågat om regeringen avsåg att ta initiativ till att nedläggningen förhindrades. För den händelse så inte var fallet undrade interpellanten vilka åtgärder regeringen skulle vidta för att förmå Kinneviksgruppen att ansvara för att ersättningsindustri förlades till Forsbacka innan den beslutade nedläggningen förverkligades.

Hans Petersson i Hallstahammar (vpk) hade, mot bakgrund av nedskärningar av antalet arbetstillfällen inom stålindustrin i Västmanland, frågat vad regeringen tänkte göra för att hindra en fortsatt rasering av stålindustrin i Västmanland och försöka skapa ersättningsarbeten för dem som drabbades.

Industriministern anförde att den planerade förändringen av Fagersta AB:s produktion av snabbstål, rostfritt stål och bergborrprodukter utan tvivel innebar en svår omställning för de anställda och de samhällen som berördes. Det är emellertid, sade industriministern, ofrånkomligen nödvändigt att företagen successivt anpassar produkter och produktionsprocesser till efterfråge- och lönsamhetsförändringar. Endast på detta sätt kan en konkurrenskraftig industri vidmakthållas och varaktiga arbetstillfällen skapas för framtiden. Industriministern avslutade sitt svar på följande sätt:

Enligt vad jag har erfarit är Fagersta och Sandvik, båda tillhörande Kinneviksgruppen, beredda att i största möjliga utsträckning göra ansträngningar för att ta till vara den yrkeskunskap och erfarenhet som finns bland dem vilkas arbeten nu är hotade. I den lågkonjunktur som råder på stålområdet kan man dock befara att omfattande friställningar måste ske.

Det är i denna situation viktigt att intresset och resurserna koncentreras på frågan hur nya arbeten skall skapas i de regioner som drabbas. De lokala och regionala organen har här tillsammans med berörda företag en svår men mycket angelägen uppgift. Därvid kan även statlig medverkan inom ramen för de regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogrammen komma i fråga för att underlätta en sådan omställning.

SSAB Svenskt Stål AB

Ägarförhållanden

Motion 1981/82: 1065

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i sin partimotion 1981/82: 1065 att en ny plan för SSAB:s framtidsinriktning skall utarbetas (se s. 17). Motionärerna anför att en sådan plan kräver att den ende kvarvarande privata ägaren – Gränges AB med 25% av ägandet – utlöses ur SSAB. Detta bör ske till ett symboliskt belopp. Som en följd därav måste enligt motionärerna konsortialavtalet förändras så att dess stipulerade affärsmässiga och företagsekonomiska principer ersätts med samhällsekonomiska riktlinjer.

Tidigare riksdagsbehandling m. m.

Aktierna i SSAB ägdes ursprungligen till 50% av Statsföretag AB, till 25% av Gränges AB och till 25% av Stora Kopparbergs Bergslags AB. Ägarfördelningen var ett resultat av en förhandlingsöverenskommelse mellan staten och de privata intressenterna i samband med företagets bildande. Samarbetet mellan ägarna till SSAB regleras i ett konsortialavtal. I detta stadgas bl. a. att företagets rörelse skall bedrivas efter affärsmässiga och företagsekonomiska principer.

I december 1981 godkände riksdagen på förslag av näringsutskottet (prop. 1981/82: 54, NU 1981/82: 13) bl. a., i vad avsåg ekonomiska förpliktelser för staten, ett avtal mellan staten och Stora Kopparbergs Bergslags AB om förvärv av aktier i SSAB. I samband härmed beslöts om en finansiell rekonstruktion av SSAB.

Enligt avtalet mellan staten och Stora Kopparberg skulle staten förvärva Stora Kopparbergs aktier i SSAB för 1 kr. Avtalet stipulerade att staten i och med avtalets undertecknande övertog samtliga de rättigheter och skyldigheter som Stora Kopparberg hade i sin egenskap av aktieägare i SSAB och som grundade sig på det år 1977 ingångna konsortialavtalet.

I konsortialavtalet gjordes den ändringen att antalet ordinarie ledamöter i SSAB:s styrelse minskades till åtta. Staten och Statsföretag nominerar

tillsammans fem ledamöter och två suppleanter, medan Gränges nominerar tre ledamöter och en suppleant. Staten och Statsföretag skall utse en av styrelsens ledamöter till ordförande, medan Gränges på samma sätt utser vice ordförande.

Motionsyrkanden om ägarförhållandena inom SSAB har flera gånger behandlats av riksdagen.

Våren 1981 avslog riksdagen på förslag av näringsutskottet (NU 1981/82: 44) ett yrkande från vänsterpartiet kommunisterna om att riksdagen skulle begära att regeringen tog upp nya förhandlingar med de privata intressenterna i SSAB. Dessa förhandlingar borde enligt motionärerna syfta till att samhällsekonomiska utgångspunkter skulle vara vägledande vid driften av SSAB och till att de privata delägarna skulle lösas ut med ett symboliskt belopp. Utskottet erinrade om att motioner med samma syfte hade avslagits av riksdagen åren 1978 (NU 1977/78: 45 s. 13), 1979 (NU 1978/79: 43 s. 11) och 1980 (NU 1979/80: 51 s. 22). Liksom vid dessa tillfällen konstaterade utskottet att ett förstatligande av SSAB inte var nödvändigt för att samhällets intressen skulle tillgodoses. Utskottet fann inte skäl att i detta sammanhang gå in i en närmare diskussion av hithörande principfrågor.

I en socialdemokratisk partimotion, som behandlades samtidigt, föreslogs att riksdagen skulle uttala sig för en förändring av ägarförhållandena i SSAB så att de motsvarade de olika parternas verkliga insatser. Motionärerna hänvisade till tidigare kritik från socialdemokratiskt håll mot den dåvarande ägarfördelningen. Utskottet anförde att det anslöt sig till regeringens bedömning att den överenskomna fördelningen av aktierna i SSAB skulle komma att vara av stor betydelse på så sätt att staten och de privata intressenterna skulle få ett gemensamt ansvar för bolagets utveckling. Utskottet, som åren 1979 och 1980 hade avvisat motionsförslag av liknande innebörd som det nyss nämnda, fann fortfarande inte något skäl att frångå denna uppfattning. Förslaget blev alltså avstyrkt. Socialdemokraterna i utskottet reserverade sig till förmån för motionen. Riksdagen följde utskottet.

I slutet av år 1981 avslog riksdagen på förslag av näringsutskottet (NU 1981/82: 13 s. 17) ett motionsyrkande från moderata samlingspartiet som gick ut på att riksdagen skulle uttala som sin mening att SSAB borde privatiseras så snart förutsättningar för detta yppade sig. Utskottet erinrade om att det inte förelåg några formella hinder för en vidgning av SSAB:s ägarkrets. I en reservation anförde moderata samlingspartiets företrädare i utskottet bl. a. att regeringen aktivt borde verka för att i första hand den andel i SSAB som direkt ägs av staten övertas av en eller flera privata delägare. Också förutsättningarna för en börsintroduktion av SSAB borde prövas.

Perspektivplaner m. m.

Motionerna 1981/82: 1065 och 1981/82: 1489

I socialdemokraternas partimotion 1981/82: 1489 sägs att SSAB under sin hittillsvarande korta livstid har beslutat om en rad olika utvecklingsplaner. Situationen är f. n. sådan att det är svårt att klarlägga vad som gäller i fråga om planeringen för de olika produktområdena, divisionerna och orterna. Det är också, anför motionärerna, helt klart att det finns olika tolkningar även inom företaget. Det är angeläget att dessa oklarheter snarast reds ut. Det blir då också möjligt att fullt ut se sysselsättningskonsekvenserna av företagets åtgärder. De faktiska förhållandena bör enligt motionärerna redovisas för riksdagen, som är företagets huvudfinansiär och som har det övergripande sysselsättningspolitiska ansvaret i landet. Riksdagen bör begära att regeringen under våren 1982 redovisar för riksdagen SSAB:s beslutade och planerade strukturella förändringar och dessas konsekvenser för sysselsättningen på de berörda orterna.

Vänsterpartiet kommunisterna begär i motion 1981/82: 1065 att riksdagen skall uttala att en ny plan för SSAB:s framtidsinriktning bör utarbetas. Denna plan bör enligt motionen grundas på bl. a. samhällsekonomi, integrerad produktion, ny teknik och förädling. I samma motion begärs att riksdagen skall hemställa hos regeringen att den utarbetar förslag till åtgärder för att sysselsätta nuvarande personalstyrka vid SSAB och att regeringen snarast för riksdagen framlägger erforderliga förslag.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om planering av SSAB:s verksamhet har behandlats av riksdagen vid åtskilliga tillfällen. Senast skedde detta i slutet av år 1981. I en socialdemokratisk partimotion, föranledd av propositionen om bl. a. statens övertagande av Stora Kopparbergs aktier i SSAB (se s. 15), hade framförts krav på att regeringen under våren 1982 skulle för riksdagen redovisa SSAB:s finansiella situation, planerade strukturella förändringar m. m. Näringsutskottet (NU 1981/82: 13 s. 13) ställde sig inte bakom denna del av motionen. Utskottet erinrade om att det i propositionen (s. 27 f.) gavs en redovisning av SSAB:s Handlingsprogram 1982 som angav inriktningen av bolagets verksamhet under år 1982. Handlingsprogrammet i sin helhet hade vidare av SSAB:s ledning överlämnats till näringsutskottet. Dessutom hade företrädare för SSAB inför utskottet lämnat upplysningar och besvarat av utskottets ledamöter ställda frågor. I en reservation anförde utskottets socialdemokratiska ledamöter bl. a. att det var nödvändigt att riksdagen snarast skulle få en sådan redovisning som motionärerna hade krävt. Riksdagen följde utskottet.

I en motion från vänsterpartiet kommunisterna, vilken behandlades samtidigt, anfördes bl. a. att det krävs en övergripande planering av stålindustrin från samhällets sida. Målsättningen skall, sade motionärerna, utgå

från en offensiv industripolitisk strategi för en behovsinriktad produktion med nationell utveckling, regional balans och långsiktig resurshushållning. Samhällsekonomiska bedömningar skall vara vägledande. Motionärerna föreslog att riksdagen skulle uttala sig för att regeringen med de angivna utgångspunkterna skulle inhämta förslag från SSAB till åtgärder för att sysselsätta den befintliga personalstyrkan. Regeringen skulle därefter snarast förelägga riksdagen förslag till nödvändiga åtgärder.

Utskottet (s. 18) ansåg inte att riksdagen hade anledning att då genom ett uttalande till regeringen initiera krav på SSAB:s ledning om andra förslag till åtgärder för att sysselsätta SSAB:s befintliga personalstyrka än de som redan hade lämnats. Motionen avstyrktes således i denna del av utskottet och avslogs av riksdagen.

Dessförinnan hade riksdagen våren 1981 avslagit en motion från vänsterpartiet kommunisterna som bl. a. gick ut på att ny plan för SSAB:s framtidsinriktning skulle utarbetas. Denna plan borde enligt motionen grundas på bl. a. samhällsekonomi, integrerad produktion, ny teknik och förädling. Ställningstagandet hade föreslagits av näringsutskottet (NU 1980/81: 44 s. 23), som hänvisade till tidigare beslut av riksdagen varvid motionsyrkanden av samma innebörd hade avslagits.

Verksamheten inom särskilda divisioner

Motionerna 1981/82: 1489 och 1981/82: 1953

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 erinras om att SSAB inom divisionen Specialprodukter tillverkar bl. a. järnvägsräls i Domnarvet. Enligt tidigare beslut, säger motionärerna, skall denna produktion överflyttas till Luleå. Någon sådan överföring har dock ännu inte skett, men den bör verkställas så snart som möjligt. Det är bl. a. av beredskapsskäl angeläget, fortsätter motionärerna, att vi i Sverige behåller en tillverkning av järnvägsräls. Detta kan ske genom att de erforderliga investeringarna görs i Luleå och tillverkningen koncentreras dit.

Vidare pekar motionärerna på att man under de senaste åren inom företaget har utrett och övervägt olika utvecklingsvägar inom profildivisionen. En åtgärd som man har funnit rationell är en genomgripande ombyggnad av finvalsverket i Luleå. En sådan modernisering måste ske snarast möjligt, sägs det i motionen. Samtidigt måste dock utvecklingen inom SSAB sättas in i sitt branschsammanhang. Det är, fortsätter motionärerna, helt nödvändigt att den slutliga produktmixen i det ombyggda finvalsverket diskuteras med andra svenska företag som har motsvarande tillverkning. Diskussionen måste innefatta också de av investeringen berörda fackliga intressena.

Motionärerna föreslår att riksdagen skall uttala sig i enlighet med deras uppfattning i dessa frågor.

I samma motion erinras om att det vid tidigare riksdagsbehandling har

framhållits att tillräckliga investeringar bör göras vid Oxelösunds koksverk, så att anläggningens tekniska standard upprätthålls. Enligt motionärernas mening finns det anledning för riksdagen att nu åter understryka detta.

I motion 1981/82: 1953 (s) erinras om kravet i den socialdemokratiska partimotionen beträffande Oxelösunds koksverk. Motionärerna anför att det för ett integrerat stålverk av Oxelösunds struktur är livsnödvändigt att ha ett koksverk. De ger en teknisk beskrivning av hur ett koksverk fungerar. Motionen mynnar ut i följande önskemål: "Därför bör riksdagen genom ett särskilt uttalande verka för en utveckling, som innebär att varmreparationer skall successivt utföras tills samtliga batterier är reparerade."

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden från socialdemokraterna om produktion av järnvägsräls i Luleå och modernisering av finvalsverket där behandlades senast av riksdagen våren 1981.

Beträffande produktionen av järnvägsräls erinrade näringsutskottet (NU 1980/81: 44 s. 28) om att det i proposition 1980/81: 67 (s. 16) angavs att avsikten var att rälstillverkningen skulle överföras från Domnarvet till Luleå och att undersökningar pågick om möjligheterna att förlägga denna produktion till universalvalsverket i Luleå. Något särskilt uttalande av riksdagen i denna fråga behövdes därför inte enligt utskottets uppfattning. Socialdemokraterna i utskottet reserverade sig. Riksdagen följde utskottet.

Vad gäller finvalsverket i Luleå uttalade näringsutskottet (ibm) bl. a. följande:

I Perspektivplan 1980 anförs bl. a. att den för SSAB mest rationella lösningen för att uppnå tillfredsställande lönsamhet synes vara en genomgripande ombyggnad av Luleås finvalsverk. Investeringskostnaden beräknas till ca 250 milj. kr., ett belopp som f. n. inte bedöms rymmas inom SSAB:s finansiella ramar. Tills vidare kan finvalsverket i Luleå drivas vidare med smärre förbättringar, uttalas det också i Perspektivplan 1980.

Finvalsverket berörs också i Perspektivplan 81. I denna uttalas att verket är i tekniskt dålig kondition och har svag konkurrenskraft. Innan investeringar i finvalsverket kan aktualiseras måste enligt planen en realiserbar och lönsam marknads- och produktinriktning definieras och fastläggas.

Mot bakgrund av vad som sålunda angavs i de båda perspektivplanerna rörande detta projekt ansåg utskottet att riksdagen inte hade anledning att uttala sig i frågan. I en reservation anförde de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet bl. a. att regeringen under år 1981 borde lägga fram ett förslag för riksdagen rörande den ifrågavarande investeringen. Riksdagen avslog motionen i denna del.

I samma betänkande (s. 29) berörde utskottet i anslutning till en motion frågan om satsningar på koksverket i Oxelösund. Utskottet underströk betydelsen av att sådana satsningar görs i detta koksverk att dess nuvarande tekniska standard kan upprätthållas.

Övriga frågor

Motion 1981/82: 1065

I motion 1981/82: 1065 anger vänsterpartiet kommunisterna sin syn på orsakerna till stålindustrins kris och på svensk stålindustris framtid. Motionärerna föreslår att riksdagen skall uttala att svensk järnmalmsbrytning och stålpolitik i framtiden bör inriktas på att befrämja en rättvis global fördelningspolitik. De föreslår också att riksdagen skall göra uttalande i olika punkter om grundvalen för en ny gruv- och stålpolitik. Uttalandet skulle gå ut på följande. Hela gruv- och stålindustrin nationaliseras och samordnas i ett "svenskt metallbolag". Gruv- och stålindustrin utvecklas efter samhällsekonomiska riktlinjer. Gruv-, stål- och verkstadsindustrin samordnas, varvid planer fastställs för lokalisering av förädlingsindustrier till hotade och drabbade bruksorter. Nya marknader skapas inom landet genom en offensiv industripolitik och ekonomisk politik. Handeln med tredje världen och planekonomierna ökas genom långsiktiga handelsavtal. Satsningar görs på ny teknik, nya produkter, högt driven förädling och en integrerad produktion. Inom stål- och gruvsektorn förverkligas en samhällsstyrd forskning och utveckling. Processteknik, teknik för vidareförädling och gruvteknik utvecklas med sikte på att utnyttja svenskt kunnande.

Motionsyrkanden med liknande innebörd avslogs av riksdagen på förslag av näringsutskottet våren 1980 (NU 1979/80: 51 s. 32) och våren 1981 (NU 1980/81: 44 s. 17).

Utskottet

Inledning

Utskottet behandlar i det följande fem motioner från allmänna motionstiden i år vilka berör stålindustrin. Först tar utskottet upp frågor angående metallurgi, insatsvaror m. m. Därefter behandlas motionsyrkanden om samordningen av handelsstålsindustrin och om planering för specialstålsindustrin. Vidare tar utskottet ställning till en rad förslag rörande SSAB Svenskt Stål AB. Slutligen behandlas vissa frågor om den framtida gruv- och stålpolitiken.

Metallurgi, insatsvaror m. m.

Utskottet har i det föregående redovisat uppgifter om stålindustrins skrotförsörjning (s. 6 f.), och om alternativa processer för råjärnstillverkning (s. 8).

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 kritiseras regeringen för passivitet när det gäller stålindustrins problem. Motionärerna menar att statsmakterna måste ta initiativ till och aktivt medverka i de åtgärder som är nödvändiga för att främja stålindustrins utveckling. Man bör ta tag i utvecklingen av de nya råjärnsprocesserna. Vidare måste, anförs det i motionen, Sverige bygga ut sin produktion av järnsvamp och järnpulver. Mot denna bakgrund föreslås att riksdagen skall begära att regeringen inrättar en särskild kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiutveckling. Dess arbete skulle i första hand gå ut på att få till stånd långsiktiga bärkraftiga lösningar. En snabb insats borde göras för att förhindra att bristen på skrot begränsar produktionsmöjligheterna på kort sikt. Liknande förslag finns i motionerna 1981/82: 624 (s) och 1981/82: 1953 (s).

Också två partimotioner från vänsterpartiet kommunisterna ger uttryck åt en kritisk syn på regeringens inställning i frågan. Enligt den ena av dessa, 1981/82: 1063, bör riksdagen hemställa hos regeringen om förslag till planering för stålindustrins råvaruförsörjning och av järnsvampstillverkningens omfattning. Motionärerna anför att en akut skrotbrist tycks komma att uppstå för svensk stålindustri och att järnsvamp kan ersätta skrot i stålprocessen. Statsmakterna måste planera för att järnsvampsproduktionen anpassas till bristen på skrot. Liknande tankegångar framförs i den andra motionen, 1981/82: 1065. Där föreslås bl. a. att riksdagen skall begära att regeringen tar initiativ för att samordna metallurgikapaciteten för handelsståls- och specialstålsindustrierna. Därvid skulle syftet vara att minska andelen importerat skrot och att säkerställa behovet av malmbaserad metallurgi. Vidare föreslås regeringen ta initiativ till att anläggningar för de nya reduktionsprocesserna uppförs i full skala. Enligt samma motion bör riksdagen också begära att regeringen, i avvaktan på att en samhällsekonomiskt grundad plan för framtida verksamhet och råvaruförsörjning har presenterats, vidtar erforderliga åtgärder mot ytterligare nedläggningar och avskedanden inom specialstålsindustrin.

Riksdagen tog för mindre än ett år sedan avstånd från ett förslag om att en särskild kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiutveckling skulle inrättas. Utskottet kan inte heller nu se att det finns några bärande skäl för förslaget om en sådan kommission. De överläggningar som under lång tid har pågått mellan olika företrädare för stålindustrin om situationen på skrotmarknaden har nyligen avslutats (se s. 6 f.). En uppgörelse om fördelning av köpskrot mellan stålverken har den 1 mars 1982 träffats mellan de största skrotförbrukande företagen. Den blir gällande

under förutsättning att den också godkänns av övriga samarbetande stålverk. Enligt Jernkontoret innebär det föreslagna avtalet att användningen av lämpliga substitut till skrot underlättas. Jernkontorets fullmäktige har vidare nyligen beslutat att genomföra en utredning om alternativ till importskrot. Utredningen skall omfatta malmbaserade ämnen från SSAB i Luleå, järnsvamp samt råjärn framställt enligt de nya metoder som på senare år har utarbetats i Sverige. Dessa alternativ kommer att jämföras från kostnads- och kvalitetssynpunkt.

I övrigt vill utskottet framhålla att det statliga stödet till nya råjärnsprocesser har kanaliserats genom Fonden för industriellt utvecklingsarbete (Industrifonden). Några samordningsproblem som skulle kunna lösas av en kommission föreligger inte.

Utskottet avstyrker således dels förslagen i motion 1981/82: 1489 (s) om en särskild kommission för stålindustrins metallurgiutveckling, dels motion 1981/82: 624 (s) och dels motion 1981/82: 1953 (s) i motsvarande del. Av det ställningstagandet följer att även motionerna 1981/82: 1063 (vpk) och 1981/82: 1065 (vpk) avstyrks i här behandlade delar.

Samordning av handelsstålsindustrin

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 betecknas regeringens inställning som en total likgiltighet för de mindre handelsstålverken och deras anställda. Motionärerna föreslår att riksdagen skall begära att regeringen tar initiativ till att en plan utarbetas för en samordnad utveckling av den svenska handelsstålsindustrin.

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i motion 1981/82:1065 att riksdagen skall hemställa hos regeringen att den lägger fram en krisplan för de mindre handelsstålverken. Målet skall enligt motionärerna vara att rädda stålindustrin och sysselsättningen på de berörda orterna.

Frågan om samordning av handelsstålsindustrin har, vilket framgår av det föregående (s. 10), varit aktuell i riksdagen alltsedan SSAB bildades år 1978. Motioner med förslag till riksdagsuttalanden av innebörd att regeringen skulle ta initiativ till en ägarsamordning inom hela handelsstålsindustrin har vid upprepade tillfällen avslagits av riksdagen på förslag av utskottet. Senast skedde detta våren 1981. Härvid anförde utskottet bl. a. att en utgångspunkt måste vara att företagen själva skall söka åstadkomma nödvändiga och ändamålsenliga förändringar. I det sammanhanget framhöll utskottet också att SSAB:s beslut att då inte investera i ett nytt mediumvalsverk i Luleå innebar att det t. v. inte förelåg något hot att SSAB skulle erövra betydande marknadsandelar från den övriga handelsstålsindustrin.

Under senare tid har en ytterligare koncentration av handelsstålsindustrin ägt rum i Sverige. Vid sidan av SSAB, där staten är majoritetsägare, finns fyra enheter, nämligen Smedjebacken-Boxholm Stål AB,

Halmstads Järnverks AB (inkl. AB Qvarnshammars Jernbruk), Kockums Jernverks AB och Gullspångs Elektrokemiska AB. De båda sistnämnda företagen är ämnesleverantörer till vissa av de övriga handelsstålverken.

Utskottet förutsätter att berörda företag vart för sig aktivt bedriver ett strukturrationaliseringsarbete i syfte att förbättra sin konkurrensförmåga och även tar initiativ till gemensamma åtgärder som kan visa sig ändamålsenliga i ett längre perspektiv. Något regeringsinitiativ av den innebörd som föreslås i motion 1981/82: 1489 (s) är enligt utskottets mening inte lämpligt. Av vad utskottet har anfört följer att också motion 1981/82: 1065 (vpk) avstyrks i här behandlad del.

Planering för specialstålsindustrin

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 framhålls att det inom specialstålsindustrin alltjämt råder en splittrad struktur inom flertalet produktområden. Motionärerna upprepar sitt tidigare framförda krav på en uppdatering av 1977 års specialstålsutredning. Med bl. a. detta underlag föreslås regeringen utarbeta en samordnad investerings-, struktur- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin i samverkan med företagen och de anställda.

I motion 1981/82: 1953 (s) understryker motionärerna det nyss nämnda kravet om planering för specialstålsindustrin i den socialdemokratiska partimotionen.

Som framgår av det föregående (s. 13 f.) har motionsyrkanden om specialstålsindustrins strukturomvandling m. m. behandlats flera gånger av riksdagen under senare år. Senast skedde detta under våren 1981. Riksdagen avslog då på förslag av näringsutskottet motionsyrkanden om en plan för specialstålsindustrin. Näringsutskottet delade den uppfattning som regeringen hade gett uttryck för i proposition 1980/81: 67 om att de statligt stödda investerings- och omstruktureringsaktiviteter som då pågick väsentligt borde förbättra möjligheterna för de flesta företag inom branschen att bli långsiktigt livskraftiga. Ansvaret för strukturförändringar åvilar främst företagen och de anställda, anförde utskottet.

Utskottet finner inte att det nu föreligger några nya omständigheter som motiverar att riksdagen bör inta en annan ståndpunkt i detta ämne än tidigare. Därför avstyrker utskottet förslaget i motion 1981/82: 1489 (s) om en av regeringen utarbetad investerings-, struktur- och sysselsättningsplan för specialstålsindustrin och motion 1981/82: 1953 (s) i motsvarande del.

SSAB Svenskt Stål AB

Ägarförhållanden

Av aktierna i SSAB ägs numera 50 % av Statsföretag AB, 25 % direkt av staten och 25 % av Gränges AB. Den andel av aktierna som staten äger

direkt innehades tidigare av Stora Kopparbergs Bergslags AB. Den ursprungliga ägandefördelningen var ett resultat av en förhandlingsöverenskommelse mellan staten och de privata intressenterna i samband med företagets bildande. Samarbetet mellan SSAB:s ägare regleras i ett konsortialavtal. I detta stadgas bl. a. att företagets rörelse skall bedrivas efter affärsmässiga och företagsekonomiska principer.

Staten övertog Stora Kopparbergs andel i SSAB efter beslut av riksdagen i december 1981 (se s. 15). I samband därmed genomfördes en finansiell rekonstruktion av SSAB. Vidare gjordes en ändring i konsortialavtalet vad gäller antalet styrelseledamöter och nomineringen av dessa.

Riksdagen har, som framgår av redogörelsen tidigare (s. 16), flera gånger under senare år på förslag av näringsutskottet avslagit motionsyrkanden rörande ägarförhållandena i SSAB. Våren 1981 avslogs ett motionsyrkande av vänsterpartiet kommunisterna om att riksdagen skulle begära att regeringen tog upp nya förhandlingar med de privata intressenterna i SSAB. Dessa förhandlingar borde enligt motionärerna syfta till att samhällsekonomiska utgångspunkter skulle vara vägledande vid driften av SSAB och till att de privata delägarna skulle lösas ut med ett symboliskt belopp. Samtidigt avslogs ett yrkande i en socialdemokratisk partimotion om en förändring av ägarförhållandena i SSAB så att de skulle komma att motsvara de olika parternas verkliga insatser. I slutet av år 1981 avslog riksdagen (NU 1981/82:13 s. 17) ett förslag från moderata samlingspartiet om att SSAB skulle privatiseras när förhållandena så medgav.

I sin partimotion 1981/82:1065 begär vänsterpartiet kommunisterna att en ny plan för SSAB:s framtidsinriktning skall utarbetas. Detta yrkande behandlar utskottet i det närmast följande avsnittet. Motionärerna anför emellertid i anslutning därtill att en sådan plan kräver att den enda kvarvarande privata ägaren – Gränges AB med 25 % av ägandet – utlöses ur SSAB. Detta skulle ske med ett symboliskt belopp. Som en följd därav måste enligt motionärerna konsortialavtalet förändras så att dess stipulerade affärsmässiga och företagsekonomiska principer ersätts med samhällsekonomiska riktlinjer.

Som nyss nämnts har riksdagen förra året (NU 1980/81:44 s. 21) avslagit motionsyrkanden med samma syfte som det nu nämnda. Liknande yrkanden har dessförinnan avslagits åren 1978–1980. Liksom vid dessa tillfällen konstaterar utskottet att ett förstatligande av SSAB inte är nödvändigt för att samhällets intressen skall tillgodoses. Den nuvarande ägarstrukturen innebär f. ö. att staten, direkt eller genom Statsföretag, äger 75 % av aktierna i SSAB. Utskottet finner inte skäl att i detta sammanhang gå in närmare på en diskussion av hithörande principfrågor. Av det sagda framgår att utskottet avstyrker motion 1981/82:1065 (vpk) i här behandlad del.

Perspektivplaner m. m.

I två motioner framläggs förslag angående planeringen av SSAB:s verksamhet.

Socialdemokraterna anför i sin partimotion 1981/82: 1489 att situationen beträffande SSAB f. n. är sådan att det är svårt att klarlägga vad som gäller i fråga om planeringen för de olika produktområdena, divisionerna och orterna. Det är angeläget att dessa oklarheter snarast reds ut, säger motionärerna. Riksdagen föreslås begära att regeringen under våren 1982 för riksdagen redovisar SSAB:s beslutade och planerade strukturella förändringar och dessas konsekvenser för sysselsättningen på de berörda orterna.

Som har redovisats i det föregående (s. 18) avslog riksdagen så sent som i slutet av år 1981 ett motionsyrkande med samma innebörd som det som nu behandlas. Regeringen hade då i en proposition gett en redovisning för SSAB:s Handlingsprogram 1982, vilket angav inriktningen av bolagets verksamhet under år 1982. Handlingsprogrammet i sin helhet hade vidare av SSAB:s ledning överlämnats till näringsutskottet. Dessutom hade företrädare för SSAB inför utskottet lämnat upplysningar och besvarat av utskottets ledamöter ställda frågor. Enligt utskottets mening har ingenting inträffat som bör föranleda riksdagen att ändra sin inställning. Utskottet förutsätter härvid att SSAB:s verkställande ledning fortlöpande håller ägarna informerade om utvecklingen inom företaget. Motionen avstyrks således i angiven del.

Såsom har nämnts tidigare (s. 24) föreslår vänsterpartiet kommunisterna i motion 1981/82: 1065 att riksdagen skall uttala att en ny plan för SSAB:s framtidsinriktning bör utarbetas. Planen skulle grundas på bl. a. samhällsekonomi, integrerad produktion, ny teknik och förädling. I samma motion begärs att riksdagen skall hemställa hos regeringen att den utarbetar förslag till åtgärder för att sysselsätta nuvarande personalstyrka vid SSAB och så snart som möjligt i erforderlig utsträckning framlägger förslagen för riksdagen.

Motionsyrkanden med liknande innebörd som de nu aktuella har avslagits av riksdagen flera gånger.

Utskottet hänvisar härvidlag till den tidigare redogörelsen (s. 17 f.). Utskottet har inte någon annan inställning nu och avstyrker alltså de här aktuella förslagen i motion 1981/82: 1065 (vpk).

Verksamheten inom särskilda divisioner

I det följande behandlar utskottet motionsyrkanden som berör olika specifika delar av SSAB:s verksamhet. Det gäller inom division Specialprodukter produktion av järnvägsräls, inom division Profiler modernisering av finvalsverket i Luleå och inom division Koksverk investeringar i koksverket i Oxelösund.

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 tar man upp frågan

om en överflyttning av SSAB:s produktion av järnvägsräls från Domnarvet till Luleå. Motionärerna erinrar om att ett beslut om en sådan överflyttning har fattats tidigare inom SSAB men ännu inte verkställts. De önskar att riksdagen som sin mening skall uttala att produktionen av järnvägsräls så snart som möjligt bör överföras till Luleå.

Riksdagen avslog förra året ett motionsyrkande med samma innebörd (se s. 19). Regeringen hade då meddelat att rälstillverkningen avsågs bli överförd från Domnarvet till Luleå och att det pågick undersökningar om möjligheterna att förlägga den till universalvalsverket i Luleå.

SSAB har ett avtal om försäljning av räls till statens järnvägar och Norske Statsbaner. Avtalet säkerställer divisionens rälstillverkning t. o. m. år 1983. Utskottet har erfarit att SSAB har för avsikt att i enlighet med tidigare planer flytta rälstillverkningen till Luleå under förutsättning att en tillverkning där blir lönsam. Någon tidpunkt har inte fastställts. Utskottet anser att det inte behövs något särskilt uttalande av riksdagen i denna fråga. Motionen avstyrks således i här aktuell del.

Frågan om en ombyggnad av finvalsverket i Luleå tas också upp i den socialdemokratiska partimotionen. I den delen mynnar motionen ut i ett förslag om att riksdagen skall uttala sig för att en modernisering av finvalsverket genomförs snarast möjligt. Också detta ämne behandlade riksdagen för knappt ett år sedan. Ett motionsyrkande av samma innebörd avslogs (NU 1980/81: 44 s. 28) med hänvisning till bl. a. vad som hade sagts i SSAB:s Perspektivplan 1980 och i Perspektivplan 1981 (se s. 19). I den sistnämnda planen uttalas bl. a. att en realiserbar och lönsam marknads- och produktinriktning måste definieras och fastläggas innan investeringar i finvalsverket kan aktualiseras.

I SSAB:s Handlingsprogram 82 berörs också finvalsverket i Luleå. Här sägs att verket är gammalt och att det av tekniska skäl har en begränsad livslängd. Nya investeringar i detta verk anses inte kunna motiveras. Marknad för expansion saknas, och acceptabel avkastning på nya investeringar kan inte erhållas.

Från SSAB har under hand meddelats utskottet att produktionen vid finvalsverket avses skola hållas i gång t. v. med ett minimum av investeringar.

Mot bakgrund av vad som här har redovisats rörande detta projekt anser utskottet att riksdagen inte har anledning att uttala sig om behovet av modernisering av finvalsverket i Luleå. Förslaget i motion 1981/82: 1489 om ett uttalande av riksdagen i frågan avstyrks sålunda.

Utskottet övergår så till att behandla förslag angående SSAB:s koksverk i Oxelösund.

I den socialdemokratiska partimotionen 1981/82: 1489 erinras om att det vid tidigare riksdagsbehandling har framhållits att tillräckliga investeringar bör göras vid Oxelösunds koksverk så att anläggningens nuvarande tekniska standard upprätthålls (NU 1980/81: 44 s. 29). Det finns enligt motio-

närerna anledning att nu åter understryka detta och att ge regeringen till känna att detta är riksdagens mening.

Motion 1981/82:1953 (s) mynnar ut i ett önskemål om att riksdagen genom ett särskilt uttalande bör verka för att varmreparationer successivt skall utföras vid koksverket i Oxelösund till dess att samtliga batterier är reparerade.

Enligt SSAB:s Handlingsprogram 82 genomförs investeringar och mer omfattande renoveringar i Oxelösunds koksverk endast under förutsättning att långsiktig extern avsättning ekonomiskt kan motivera detta.

Utskottet anser att det mot här angiven bakgrund inte finns anledning för riksdagen att göra något uttalande i frågan. Motionerna avstyrks således i här aktuella delar.

Övriga frågor

I vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1981/82:1065 föreslås att riksdagen skall uttala att svensk järnmalmsbrytning och stålpolitik i framtiden bör inriktas på att befrämja en rättvis global fördelningspolitik. Dessutom föreslås att riksdagen skall göra uttalande i sju punkter om grundvalar för en ny gruv- och stålpolitik i form av bl. a. nationalisering, industriell samordning samt utveckling av teknik och marknadsföring (se referat på s. 20).

Riksdagen har avslagit motionsyrkanden med liknande innebörd på förslag av näringsutskottet dels våren 1980 (NU 1979/80: 51 s. 32), dels våren 1981 (NU 1980/81: 44 s. 17). Utskottet har ingen annan uppfattning i dessa frågor nu. Motionen avstyrks således i denna del.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *kommission för stålindustrins metallurgiutveckling m. m.*
   att riksdagen
   a) avslår motion 1981/82: 624, motion 1981/82: 1489 yrkande 1 och motion 1981/82: 1953 i ifrågavarande del,
   b) avslår motion 1981/82: 1063 och motion 1981/82: 1065 yrkandena 3, 4 och 10,
2. beträffande *samordning av handelsstålsindustrin*
   att riksdagen
   a) avslår motion 1981/82: 1489 yrkande 2,
   b) avslår motion 1981/82: 1065 yrkande 11,
3. beträffande *planering för specialstålsindustrin*
   att riksdagen avslår motion 1981/82: 1489 yrkande 3 och motion 1981/82: 1953 i ifrågavarande del,

4. beträffande *förstatligande av SSAB*
   att riksdagen avslår motion 1981/82: 1065 yrkande 5,
5. beträffande *omförhandling av SSAB:s konsortialavtal*
   att riksdagen avslår motion 1981/82: 1065 yrkande 8,
6. beträffande *redovisning av SSAB:s finansiella situation m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1981/82: 1489 yrkande 7,
7. beträffande *en ny plan för SSAB:s framtidsinriktning*
   att riksdagen avslår motion 1981/82: 1065 yrkandena 6 och 7,
8. beträffande *tillverkning i Luleå av järnvägsräls*
   att riksdagen avslår motion 1981/82: 1489 yrkande 4,
9. beträffande *finvalsverket i Luleå*
   att riksdagen avslår motion 1981/82: 1489 yrkande 5,
10. beträffande *koksverket i Oxelösund*
    att riksdagen avslår motion 1981/82: 1489 yrkande 6 och motion 1981/82: 1953 i ifrågavarande del,
11. beträffande *gruv- och stålpolitiken i allmänhet*
    att riksdagen avslår motion 1981/82: 1065 yrkandena 1 och 2.

Stockholm den 25 mars 1982

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Hugo Bengtsson (s), Nils Erik Wååg (s), Lilly Hansson (s), Tage Adolfsson (m), Rune Jonsson (s), Hadar Cars (fp), Sivert Andersson (s), Christer Eirefelt (fp), Birgitta Johansson (s), Per Westerberg (m), Sven Munke (m), Ivar Franzén (c) och Göran Engström (c).

Reservationer

av Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Wååg, Lilly Hansson, Rune Jonsson, Sivert Andersson och Birgitta Johansson (alla s)

1. Kommission för stålindustrins metallurgiutveckling m. m. (mom. 1)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 21 med "Riksdagen tog" och slutar på s. 22 med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet stöder förslaget i motion 1981/82: 1489 (s) om att en särskild kommission skall inrättas med uppgift att planera stålindustrins metallurgiutveckling på längre sikt och den därtill knutna råvaruförsörjningen. På

detta område behövs särskilda initiativ för att få till stånd en samlad lösning för hela branschen. Någon uppdelning mellan handelsståls- och specialstålsindustrierna är inte möjlig.

Det är enligt utskottets uppfattning ett livsvillkor för svensk stålindustri att den internationellt sett har en konkurrenskraftig metallurgisk tillverkning. I det kortare tidsperspektivet betyder detta att de befintliga anläggningarna måste utnyttjas på bästa möjliga sätt. På längre sikt krävs att de nödvändiga investeringarna samordnas och att ny teknik utvecklas och introduceras på ett sätt och i en takt som säkrar och förstärker den samlade konkurrenskraften.

Detta innebär enligt utskottets mening bl. a. att man på ett helt annat sätt än hittills måste ta tag i utvecklingen av de nya råjärnsprocesserna. Denna utveckling är inte enbart en fråga för de enskilda företagen. Det är en branschangelägenhet att vi i vårt land får fram ny och till våra egna förhållanden bättre anpassad teknik. Samhället bör således på lämpligt sätt engagera sig i denna utveckling. Vidare bör förutsättningarna för en snar utbyggnad av produktionen av mellanprodukter som järnsvamp och järnpulver prövas.

Det är av stor vikt att svensk stålindustri har tillgång till högkvalitativa råvaror till konkurrenskraftiga priser. Den snabba övergången till skrotbaserad stålproduktion har väckt en betydande oro såväl bland företagen som inom de fackliga organisationerna. Ett ensidigt skrotberoende medför på sikt kvalitetsproblem.

En rad olika bedömningar visar att vårt lands behov av importerat skrot kommer att öka kraftigt, vilket med all sannolikhet föranleder prisstegringar. Samtidigt bedöms det bli utomordentligt svårt att i framtiden få tillgång till skrot i större kvantiteter till rimliga priser på den internationella marknaden. Utskottet anser därför att det är nödvändigt att alla berörda stålföretag snarast engageras i en uppgörelse om hur det tillgängliga skrotet skall fördelas så att produktionen kan säkras. På något längre sikt kan de alternativ till skrot som har angivits i det föregående bli av avgörande betydelse.

Mot bakgrund av vad som här har anförts anser utskottet att den av utskottet förordade kommissionens arbete bör grundas på följande riktlinjer. Det bör bedrivas i samarbete med företagen och de anställda. Den industripolitiska huvudfrågan är hur den samlade svenska stålindustrin skall kunna trygga en rationell och konkurrenskraftig metallurgisk produktion och säkra råvarutillgången under de närmaste tio à tjugo åren. Under arbetet bör skilda delfrågor belysas och utvärderas, bl. a. frågor om skrotförsörjningen på kort och på längre sikt, om nya råjärnsprocesser och om möjligheterna att i Sverige bygga ut produktionen av mellanprodukter som järnsvamp och järnpulver. Kommissionen bör arbeta snabbt. Resultatet bör redovisas för riksdagen.

Utskottet föreslår att riksdagen gör ett uttalande av här angiven inne-

börd. Ett sådant uttalande svarar helt mot önskemålen i motion 1981/82: 1489 (s) till den del motionen behandlas i detta avsnitt, och det tillgodoser också önskemål i motionerna 1981/82: 624 (s) och 1981/82: 1953 (s). Även vissa förslag i motionerna 1981/82: 1063 (vpk) och 1981/82: 1065 (vpk) tillgodoses delvis genom det här föreslagna uttalandet. I övrigt är utskottet inte berett att tillstyrka de här behandlade förslagen i den sistnämnda motionen.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. beträffande *kommission för stålindustrins metallurgiutveckling m. m.*

att riksdagen

a) med bifall till motion 1981/82: 1489 yrkande 1 och med anledning av motion 1981/82: 624 och motion 1981/82: 1953 i ifrågavarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

b) avslår motion 1981/82: 1063 och motion 1981/82: 1065 yrkandena 3, 4 och 10 i den mån dessa motioner inte, den sistnämnda i ifrågavarande delar, tillgodoses enligt utskottets hemställan under a.

2. Samordning av handelsstålsindustrin (mom. 2)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Utskottet förutsätter" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Även om en viss strukturell anpassning har skett under senare tid är det enligt utskottets mening dock uppenbart att de berörda företagen inte på egen hand kan komma fram till en lämplig struktur för branschen. Mot denna bakgrund anser utskottet att det behövs statlig medverkan för att en önskvärd samordning skall komma till stånd och för att branschen skall stå bättre rustad inför framtiden.

Regeringen bör därför ta initiativ till att en plan utarbetas för samordning mellan de mindre handelsstålverken sinsemellan och mellan dessa verk och SSAB. Detta arbete bör självfallet äga rum i nära samverkan med företagen och de fackliga organisationerna. Det bör också bedrivas i nära kontakt med den kommission med uppgift att planera stålindustrins metallurgiska utveckling under 1980-talet som har föreslagits från socialdemokratisk sida (s. 28 f.).

Utskottet föreslår att riksdagen ger regeringen detta till känna som sin mening. Genom ett sådant uttalande tillgodoses önskemål i motion 1981/82: 1489 (s), liksom i viss mån önskemål i motion 1981/82: 1065 (vpk). I övrigt avstyrks motion 1981/82: 1065 (vpk) i här behandlad del.

dels att utskottet under 2 bort hemställa

2. beträffande *samordning av handelsstålsindustrin*
att riksdagen
a) med bifall till motion 1981/82: 1489 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
b) avslår motion 1981/82: 1065 yrkande 11 i den mån motionen inte i denna del tillgodoses enligt utskottets hemställan under a.

3. Planering för specialstålsindustrin (mom. 3)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening återstår inom specialstålsindustrin allvarliga strukturproblem, som måste lösas. Detta kan endast ske genom att regeringen nu låter utarbeta en samordnad plan för specialstålsindustrin i samverkan med den särskilda metallurgikommission som har föreslagits från socialdemokratisk sida (s. 28 f.) liksom med företagen och de anställda.

Som ett underlag för en sådan plan måste först 1977 års specialstålsutredning dateras upp. Därefter bör klargöras hur ett system för löpande information rörande marknadsutveckling, planerade strukturförändringar, lönsamhet, kapitalbehov och sysselsättning bör utformas. Det är vidare nödvändigt att precisera statsmakternas roll i vad avser såväl planeringsarbetet som genomförandefasen. Klara besked måste ges om vilka krav som ställs på företagen.

Den typ av plan som utskottet syftar på gäller alltså inte någon detaljplanering. En sådan bör ske inom resp. företag och i samverkan mellan företagsledningen och de anställda. Avsikten är i stället att – genom en strategisk planering av det slag som förekommer i många av våra konkurrentländer – få en samordning av de beslut som berör flera företag.

Exempel är val av produktionsinriktning, beslut om större investeringar och beslut om samverkan i forskning, produktutveckling och marknadsföring. En sådan planering av sysselsättningen ger de anställda trygghet och kommuner och regioner ett nödvändigt underlag för samhällsplaneringen.

Utskottet föreslår att riksdagen genom ett uttalande till regeringen ansluter sig till vad utskottet här har anfört. Ett sådant uttalande överensstämmer med önskemålen i motionerna 1981/82: 1489 (s) och 1981/82: 1953 (s) i här behandlade delar.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

3. beträffande *planering för specialstålsindustrin*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 1489 yrkande 3 och motion 1981/82: 1953 i ifrågavarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Redovisning av SSAB:s finansiella situation m. m. (mom. 6)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Som har" och slutar med "angiven del" bort ha följande lydelse:

I denna fråga instämmer utskottet helt med motionärerna. Det är angeläget att oklarheter i planeringsläget snarast reds ut. Regeringen bör således, som begärs i den socialdemokratiska partimotionen, under våren 1982 lämna riksdagen en redovisning av SSAB:s finansiella situation och företagets beräknade ekonomiska utveckling under de närmaste åren. Samtidigt bör regeringen redovisa SSAB:s beslutade och planerade strukturella förändringar och konsekvenserna av dessa för sysselsättningen på de berörda orterna. Riksdagen bör göra ett uttalande av denna innebörd. Därigenom tillgodoses önskemålen i den nu aktuella delen av motion 1981/82: 1489 (s).

dels att utskottet under 6 bort hemställa

6. beträffande *redovisning av SSAB:s finansiella situation m. m.*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 1489 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Tillverkning i Luleå av järnvägsräls (mom. 8)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "SSAB har" och slutar med "aktuell del" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning att SSAB:s tillverkning av järnvägsräls så snart som möjligt bör föras över från Domnarvet till Luleå. Bl. a. av beredskapsskäl är det angeläget att tillverkning av järnvägsräls behålls i Sverige. Detta kan ske genom att erforderliga investeringar görs i Luleå och att tillverkningen koncentreras dit. Utskottet föreslår att riksdagen gör ett uttalande av här angiven innebörd.

dels att utskottet under 8 bort hemställa

8. beträffande *tillverkning i Luleå av järnvägsräls*
att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 1489 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Finvalsverket i Luleå (mom. 9)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Mot bakgrund av vad som här har redovisats anser utskottet att ett beslut om den erforderliga moderniseringen av finvalsverket i Luleå bör

fattas utan onödigt dröjsmål. Det projekteringsarbete som krävs bör genomföras omedelbart. Förslag till genomförande av moderniseringen bör av regeringen redovisas för slutligt avgörande i riksdagen under år 1982.

Samtidigt bör utvecklingen inom SSAB sättas in i sitt branschsammanhang. Det är därför nödvändigt att produktmixen i det ombyggda finvalsverket diskuteras med andra svenska företag som har motsvarande tillverkning. En sådan diskussion bör också innefatta de fackliga intressen som berörs av investeringen.

Enligt utskottets uppfattning bör riksdagen göra ett uttalande av här angiven innebörd. Genom ett sådant uttalande tillgodoses önskemålet i motion 1981/82: 1489 (s) i här behandlad del.

dels att utskottet under 9 bort hemställa

9. beträffande *finvalsverket i Luleå*
   att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 1489 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Koksverket i Oxelösund (mom. 10)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 27 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning att tillräckliga investeringar bör göras vid koksverket i Oxelösund, så att anläggningarnas tekniska standard upprätthålls. Enligt utskottets mening bör riksdagen göra ett uttalande av här angiven innebörd. Därmed tillgodoses önskemålet i motion 1981/82: 1489 (s) helt och önskemålet i motion 1981/82: 1953 (s) till viss del.

dels att utskottet under 10 bort hemställa

10. beträffande *koksverket i Oxelösund*
    att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 1489 yrkande 6 och med anledning av motion 1981/82: 1953 i ifrågavarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Innehållsförteckning

Ärendet ... 1
Motionsyrkandena ... 1
Riksdagens behandling av frågor kring stålindustrin ... 3
Metallurgi, insatsvaror m. m. ... 4
Motionerna 1981/82: 624, 1981/82: 1063, 1981/82: 1065, 1981/82: 1489 och 1981/82: 1953 ... 4
Stålindustrins skrotförsörjning ... 6
Alternativa processer för råjärnstillverkning ... 8
Tidigare riksdagsbehandling ... 8
Samordning av handelsstålsindustrin ... 9
Motionerna 1981/82: 1065 och 1981/82: 1489 ... 9
Tidigare riksdagsbehandling m. m. ... 10
Planering för specialstålsindustrin ... 12
Motionerna 1981/82: 1489 och 1981/82: 1953 ... 12
Tidigare riksdagsbehandling m. m. ... 12
SSAB Svenskt Stål AB ... 15
Ägarförhållanden ... 15
Motion 1981/82: 1065 ... 15
Tidigare riksdagsbehandling m. m. ... 15
Perspektivplaner m. m. ... 17
Motionerna 1981/82: 1065 och 1981/82: 1489 ... 17
Tidigare riksdagsbehandling ... 17
Verksamheten inom särskilda divisioner ... 18
Motionerna 1981/82: 1489 och 1981/82: 1953 ... 18
Tidigare riksdagsbehandling ... 19
Övriga frågor ... 20
Motion 1981/82: 1065 ... 20
Utskottet ... 20
Inledning ... 20
Metallurgi, insatsvaror m. m. ... 21
Samordning av handelsstålsindustrin ... 22
Planering för specialstålsindustrin ... 23
SSAB Svenskt Stål AB ... 23
Ägarförhållanden ... 23
Perspektivplaner m. m. ... 25
Verksamheten inom särskilda divisioner ... 25
Övriga frågor ... 27
Hemställan ... 27
Reservationer (s) ... 28
1. Kommission för stålindustrins metallurgiutveckling m. m. ... 28
2. Samordning av handelsstålsindustrin ... 30
3. Planering för specialstålsindustrin ... 31
4. Redovisning av SSAB:s finansiella situation m. m. ... 32
5. Tillverkning i Luleå av järnvägsräls ... 32
6. Finvalsverket i Luleå ... 32
7. Koksverket i Oxelösund ... 33

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1982